

MARTIN ŠRAJER / 9. 7. 2025

Georgis Skalenakis a jeho pražské blues

V roce 1963 se na plátnech československých kin objevil neobvyklý film, celovečerní debut řeckého režiséra Georgise Skalenakise *Pražské blues*. Situace ze života zahraničních studujících v Praze v něm ztvárňují neherci – reální studenti a studentky z Mali, Somálska nebo Brazílie. K tomu Skalenakis přidal jazzovou hudbu a vytvořil dílo, které se stylově i tematicky vymykal dobové české produkci. Současně šlo o završení Skalenakisova několikaletého působení na tuzemské umělecké scéně, po němž odjel točit (a učit) do Athén.

S řeckým původem Georgise Skalenakise je to ale složitější. Narodil se 17. května 1926 v Port Saidu v Egyptě, kde tehdy žila početná řecká menšina. V mládí působil jako novinář v Řecku a začátkem padesátých let se usadil v Československu coby hlasatel a redaktor zahraničního vysílání Československého rozhlasu. Do Prahy původně přišel jako politický emigrant poté, co byl v řecké občanské válce (1946–1949) poražen tamější komunistický odboj. Tisíce levicově smýšlejících Řeků odešly do zemí, kde by jim bylo umožněno svobodně vyjadřovat své názory. Konkrétně Československo přijalo kolem 4 000 řeckých uprchlíků, z nichž mnozí využili možnost bezplatného studia na tuzemských školách včetně FAMU.

Atraktivita Filmové a televizní fakulty AMU tehdy kromě její dobré reputace spočívala v ideovém zázemí školy. Podobně jako sovětský VGIK měla pověst instituce vychovávající pokrokové tvůrce, kteří jsou úspěšní na festivalech v socialistických státech. Někteří Řekové se na FAMU dostali jako stipendisté řecké komunistické strany nebo v rámci kulturní výměny mezi socialistickými zeměmi.

Skalenakis na FAMU studoval režii od roku 1953 a promoval v roce 1958. Během studia žil na kolejkách v Hradební ulici, které mu budou inspirací pro jeho filmy. Podle jeho

vzpomínek nabízela škola přístup k filmům z celého světa a mimořádně systematický vzdělávací plán, zahrnující archivní projekce od osmi ráno do desíti večer i výuku řemesla. „Naučila mě nejen, jak dělat filmy, ale i jak pozorovat život, jak z života těžit, aby byl film dobrým filmem,“ zhodnotil Skalenakis přínos FAMU pro jeho kariéru v rozhovoru s Galinou Kopaněvou. Z přednášejících na něj měli velký vliv zejména Václav Krška, A. M. Brousil a Václav Wasserman.

Už během studia na sebe Skalenakis upozornil několika krátkými filmy. Mezinárodní úspěch zaznamenal v roce 1957, kdy na moskevském festivalu mládeže získal cenu za dokument *Naléhavý případ* a za grotesku *Kolej, škola a já*. Druhý snímek byl komediální etudou o chaotickém životě studentů uměleckých škol na kolejích, kde pro všechn zpěv, tanec a hlučné datlování do psacích strojů není klid na učení – a do určité míry předznamenával Skalenakisův pozdější zájem o prostředí multikulturní akademické komunity. Většinu rolí ztvárnili posluchači a posluchačky DAMU, exteriéry se natáčely právě před kolejemi na Hradební.

Ve třetím ročníku si Skalenakise vybral Zbyněk Brynych jako pomocného režiséra *Žižkovské romance* (1958). Následně na Barrandově asistoval u sedmi dalších filmů. Vedle toho se jako herec objevoval v menších filmových rolích. V první polovině šedesátých let natáčel také hudební pořady pro Československou televizi v Praze i Bratislavě – často se jednalo o experimentální formáty kombinující výraznou výtvarnou stylizaci s politickými písničkami o Gagarinovi a zemědělství.

V roce 1963 dokončil Skalenakis svůj nejznámější český projekt – celovečerní film *Pražské blues*. Námět pocházel od Karla Štorkána, který napsal filmovou povídku o afrických studentech v Praze s dosti přímočarým pracovním názvem „Černoši v Praze“. Do podoby scénáře text rozvedl Vladimír Kalina. Film sleduje afrického studenta medicíny Omara, který se rozhoduje, zda zůstane jako vědecký aspirant na pražské klinice, nebo se vrátí domů a bude pomáhat tamějšímu obyvatelstvu s přežitím během válečného konfliktu. Jeho dilema se zkomplikuje, když pozná studentku prvního ročníku chemie Mariam. Film se vyhýbal tradičnímu dramatického konfliktu a spíše pozoroval každodenní život cizinců ve městě – vztahy, setkávání, střety s jinou kulturou a volnočasová zábava.

Jak už bylo zmíněno, Skalenakis obsadil do hlavních rolí skutečné studenty – Mariamu hraje Amina Hasci ze Somálska, Omara posluchač techniky Sissoko Woandiouna z Mali a Amadua ztvárnil Brazilec Orlando Da Costa ze strojařské fakulty. Ve vedlejších rolích si pak zahráli Skalenakisovi přátelé z řad profesionálních hudebníků a studentů uměleckých škol. Part sochaře Koblihy připadnul scenáristovi a dramatikovi Vratislavu Blažkovi, který dřív studoval UMPRUM a AVU.

Mezi Skalenakisovy kamarády patřil i Miloš Forman, který ve stejné době natáčel *Černého Petra* (1963). Řecký režisér si od něj během produkce „půjčoval“ kameramana Jana Němečka a v postprodukci pak střihače Miroslava Hájka. Hudbu k Pražskému blues, hrající ve filmu stěžejní roli, protože slouží k charakterizaci postav a jejich prostředí a dynamizaci vyprávění, složil multiinstrumentalista Karel Velebný se svým hudebním uskupením SHQ.

Hudební doprovod zajišťovali i další významní jazzoví hudebníci: saxofonista Jan Konopásek, flétnista Jiří Stivín, bubeník Alan Vitouš, zpěvačka Jarmila Veselá, pianisté Míša Polák a Rudolf Rokl, trumpetista Laco Déczi, kytarista Rudolf Dašek. *Pražské blues* tak zachycovalo nejen příběh zahraničních studentů, ale i pražskou hudební, primárně tedy jazzovou scénu počátku šedesátých let. Fragменты hudby z filmu vydal Supraphon na desce *Československý džez 1963*.

V roce 1965 se Skalenakis vrátil do Řecka. V Athénách režíroval televizní seriály i filmy pro kina. Je považován za jednoho z prvních řeckých filmařů, kteří po vzoru italských neorealistů, s jejichž tvorbou se seznámil na FAMU, začali natáčet mimo ateliéry – přenesl kameru do ulic Athén, aby stejně jako dřív v Praze zaznamenával dobovou atmosféru.

Vedle režie se věnoval výuce režie. Od roku 1975 přednášel na athénské filmové škole Stavrakos (HCTSS), kde působil více než tři desetiletí. Byl jejím čestným ředitelem a za svůj život vychoval desítky řeckých filmařů. Ve vzpomínkách opakovaně zmiňoval, že jeho pedagogický přístup byl přímo ovlivněn studiem na FAMU. „Z toho, co jsem se naučil v Praze, mohu přednášet donekonečna“, svěřil se v již citovaném rozhovoru Galině Kopaněvě.

Georgis Skalenakis byl jedním z mnoha zahraničních studentů, kteří v padesátých a šedesátých letech prošli FAMU a pak vyrazili do světa. Jeho působení ale vyniká mimořádnou tvůrčí aktivitou v československé produkci – od studentských filmů přes televizi až po Barrandov. V jeho tvorbě se přitom setkává několik formativních linií nové vlny: důraz na autenticitu, využití naturščiků, orientace na každodenní život, ale i zájem o kulturní a společenské kontexty. Snímek *Pražské blues* díky tomu zůstává historickým dokumentem doby, kdy byla Praha multikulturním centrem socialistického bloku, kde se mísily národy, jazyky i hudební styly.

Použitá literatura:

Pavel Horák, Pražské blues. *Mladý svět* 5, 1963, č. 24, s. 13.

Pavel Juráček, Pražské blues. *Kino* 18, 1963, č. 10 (9. 5.), s. 4–5.

Galina Kopaněva, O tom, co mě naučilo žít. Rozhovor s řeckým režisérem, absolventem FAMU. *Film a doba* 25, 1979, č. 10, s. 564– 567.

Pavel Skopal, Ovlivnila nás česká nová vlna a Švejka jsme uměli z paměti. Rozhovor s Pirem Milkanim. *Illuminace* 27, 2015, č. 4, s. 99–109.

Fontas Trouzas, The modern, popular and cosmopolitan cinema of Giorgos Skalenakis. *LiFO*. Dostupné online: <<https://www.lifo.gr/culture/cinema/monterno-laiko-kai-kosmopolitiko-sinema-toy-giorgoy-skalenaki>> [cit. 25. 6. 2025]. Luboš Zahradníček, *Karlovarské retro*. Nakladatelství Martin Dostopil 2013.